

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף בכיר שירות פסיכולוגי ייעוצי
אגף לקויות למידה והפרעת קשב

**יישום התאמות בדרכי היבחנות
בבחינות הבגרות
לתלמידים עם לקויות למידה והפרעת קשב**

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף בכיר שירות פסיכולוגי ייעוצי
אגף לקויות למידה והפרעת קשב

יישום התאמות בדרכי היבחנות בבחינות הבגרות לתלמידים עם לקויות למידה והפרעת קשב

כתבו, ליקטו וערכו:

לילי טלדן - מפקחת, ממונה על מערך האבחון וההתאמות, אגף לקויות למידה והפרעת קשב, שפ"י
נעמי חי-וישנבסקי - מדריכה ארצית באגף לקויות למידה והפרעת קשב - מרכזת ניהול מידע וטכנולוגיה מתקדמת

הננו להוקיר ולהודות על הקשר המפרה בין צוות האגף ללקויות למידה והפרעת קשב לגורמים נוספים, שנתנו ביחד את הדעת וסייעו בהכנת החוברת:

סיוע בכתיבה:

דליה בן ארצי - מדריכה ארצית באגף לקויות למידה והפרעת קשב - מענה לפניות הציבור, בתי ספר ומחוזות

קראו והגיבו:

אגף לקויות למידה והפרעת קשב, שפ"י:

דני ז'ורנו - מנהלת האגף

שלומית אברהם - מפקחת, ממונה על פיתוח מקצועי ומערך ההכשרה

הילי שמיר - רכזת התחום הפדגוגי

מיכל זמורה היימן - אחראית על פיתוח ויישום התוכנית "מלקויות למידה"

דלית מישאל - מדריכה ארצית - מרכזת טיפול באוכלוסיות מיוחדות ופיתוח המערכת האינטרנטית

בנצי רבי, הדסה פרידנזון, טל אשר, טלילה צור, יונית סחייק, לינדה אטיאס - מדריכים מרכזים מחוזיים

יעל אבן חן, שרון לפידות - מדריכות מחוזיות

פורום פסיכו דיאגנוסטיקה, אגף פסיכולוגיה:

צבי יערי - מדריך בפסיכולוגיה חינוכית, יו"ר הפורום

סנדרה קצור - מדריכה בפסיכולוגיה חינוכית

אגף הבחינות:

דויד גל - מנהל האגף

חיה מאור - סגנית מנהל אגף הבחינות

אהובה סיידוף - מנהלת תחום אוכלוסיות מיוחדות

מזכירות פדגוגית, אגף שפות:

תומר בוזמן - מפמ"ר לשון

אגף חינוך על יסודי:

שפרה סטרוסקי - ממונה עבודות גמר

בשנים האחרונות משרד החינוך חרט על דגלו את הכלת השונה והתאמת ההוראה והלמידה לאוכלוסייה עם צרכים שונים. התאמות בדרכי היבחנות מהוות שלב נוסף ברצף ההתערבויות בהתאמות בדרכי הוראה, למידה והיבחנות.

המידע על ההתאמות בדרכי היבחנות לתלמידים עם לקות למידה או הפרעת קשב מבוסס על אינטגרציה של ידע מחקרי, תהליכי אבחון, בדיקת התפקוד היום יומי במציאות משתנה ובהבנה של נסיבות התלמיד עם לקות הלמידה או הפרעת הקשב, שאינן מאפשרות לו להביע את הידע שרכש במהלך לימודיו.

חוברת זו בנושא יישום ההתאמות בדרכי היבחנות לקראת מבחני הבגרות, מוגשת לכל צוותי החינוך העוסקים בעבודה החינוכית החשובה ורחבת היריעה, הכוללת אוכלוסייה הטרוגנית ושונות רבה ובכללם תלמידים עם לקות למידה.

מסמך זה נוסף לשלושה מסמכים חשובים שפרסם האגף בשנים האחרונות ומהווים ביחד חומר מסייע לאיתור, טיפול ויישום: מסמך מדיניות מפורט: התאמות על רצף הלמידה וההיבחנות לתלמידים בעלי לקויות למידה והפרעת קשב בחינוך הרגיל. <http://meyda.education.gov.il/files/Owl/Hebrew/atmot.pdf>

• חוברת מלקויות ללמידה: התכנית המערכתית לטיפול בתלמידים עם לקויות למידה והפרעת קשב. http://meyda.education.gov.il/files/shefi/liikoheylemida/hoveret_hadasha_melakuyot_llemida2018.pdf

• מודל התגובה להתערבות: על איתור, הערכה והתערבות בהיבטים לימודיים ופסיכופדגוגיים במסגרת התכנית מ"לקויות ללמידה" (RTI-Response to Intervention). http://meyda.education.gov.il/files/shefi/liikoheylemida/hoveret_hadasha_melakuyot_llemida2018.pdf

בחוברת זו איגדנו בעבורכם מידע חיוני מתוך הנחיות שפורסמו בשנים האחרונות, לצד ידע שהתגבש מההתנסות בשדה ("התורה שבעל פה"). אנו תקווה כי התהליך המפורט יהיה לעזר בבדיקה מקיפה של נחיצות ההתאמות בדרכי היבחנות, טרם ההחלטה לאשרן בוועדה הבית ספרית או בהמלצה להגשה לוועדה המחוזית.

לאחר אישור ההתאמות בדרכי היבחנות בוועדות השונות (בית ספרית/מחוזית/ערר/חריגים), חשוב שצוות בית הספר יתייחס באופן מעמיק ונרחב לאופן יישומן והתרגול היום יומי, עוד בטרם מבחני הבגרות.

ההצלחה בשימושן של התאמות אלה תלויה במידה רבה בבדיקה מעמיקה ומקיפה והתערבות מתאימה, לצד תרגולן עם התלמידים הזקוקים להן.

אנו תקווה שחוברת זו, לצד מסמכי מדיניות קודמים, תשמש מקור לחשיבה, בדיקה ועשייה.

לילי טלדן

ממונה על מערך האבחון וההתאמות באגף

דני ז'ורנו

מנהלת אגף לקויות למידה והפרעת קשב

התאמות בדרכי היבחנות בבחינות הבגרות:

רקע, הגדרות ואופן יישום

התאמות בדרכי ההיבחנות לתלמידים עם לקויות למידה והפרעת קשב נועדו לפצות על קשיים ממקור נוירולוגי, הגורמים להפרעת למידה שאינה מאפשרת את הבעת הידע הקיים. ההתאמות מאפשרות לתלמידים אלו לעקוף את תחומי הקושי ללא המגבלות הנובעות מהלקות ולתת ביטוי הולם לידע שרכשו. אלה ייעשו באמצעות שינויים בתנאי ההיבחנות הסטנדרטיים, המסירים מאפיינים שאינם רלוונטיים להערכת הידע של התלמידים, אך מהווים מכשול בביטוי הידע.

חשוב לזכור כי ההתאמות בבחינות הבגרות יינתנו רק לאחר רצף התערבויות חינוכיות הניתנות לתלמידים עם לקויות למידה והפרעת קשב במסגרת בית הספר ומהוות את השלב האחרון בתוכנית ההתערבות.

מסמך זה נועד לשמש את צוותי החינוך בתהליך ההערכה של תלמידים עם לקויות למידה והפרעת קשב, לאחר התערבות ממושכת, במטרה לבדוק את מידת נחיצות ההתאמות בדרכי ההיבחנות ואת מידת תרומתן להבעת הידע שרכשו, לקראת הגשתם לדיון בוועדה הבית ספרית/המחוזית.

האם ההתאמות נחוצות?

בדיקת נחיצות ההתאמות מהווה חלק מהמעקב המקיף אחר רמת התפקוד והביצוע של התלמיד טרם הגשתו לדיון בוועדת התאמה. אם לפני הבדיקה המורה מתלבט בנוגע להתאמה, מומלץ להיוועץ עם מורים נוספים על תפקודו של התלמיד במקצועות הלימוד השונים ולעקוב אחר בחינות נוספות.

1. כאשר ניתן להצביע על **פערים משמעותיים ברמת התפקוד והביצוע** של התלמיד, עלינו לנסות לשער את מקורם של הפערים האלו באמצעות שאלות, דיון ורפלקציה לגבי ההשערה. אם **נמצא שהידע אכן קיים**, שזוהו נקודות החוזק, שהתלמיד עבר **התערבות** על פי משוב ובקרה, **שנשלל מקור אחר** המעכב את הבעת הידע, אך התלמיד עדיין אינו מצליח להביע את ידיעותיו ויש הסכמה ברורה של רוב המורים, יש לבצע את הבדיקה טרם ההמלצה וקבלת החלטה, על פי הפירוט הבא: בדיקת נחיצות התאמה בדרכי היבחנות מרמה מתקדמת תיעשה רק כאשר הוכח כי הידע הנרכש לא בא לידי ביטוי **בשימוש בהתאמות מרמה נמוכה** (לדוגמה: התאמות ברמה 3 ניתנות רק כאשר ההתאמות ברמה 1 ו-2 נבדקו ונמצאו לא יעילות מספיק לתלמיד בביטוי ידיעותיו).

2. אם מתקבלת החלטה זהה אצל רוב הצוות החינוכי בדבר נחיצות התאמה, קרי, התלמיד לא יוכל להגיע להישגים ללא שימוש בהתאמה, יש **לגבות ולתעד** את החלטה בדוגמאות מעבודות ומבחנים של התלמיד.

3. המורה יכתוב את חוות דעתו העולה מבדיקת המבחנים.

4. **המבחנים המשווים** - מבחנים זהים: מבחן רגיל ומבחן שהתקיים עם התאמות בדרכי היבחנות. את הבחינה המשווה יש לבצע מייד לאחר הבחינה בכתב על מנת שהתלמיד לא יצטרך להתכונן שוב לבחינה. יש להתייחס לבדיקת הפער בהישגים עם התאמות וללא התאמות באופן מעמיק ומפורט, תוך התייחסות להבדלים בין שני המצבים בהיבט של איכות התשובה ברמת התוכן והמיומנות, ולא רק לפער המספרי בציון. כמו כן, יש להדגיש את הפער בתשובות עליהן ניתן ניקוד שונה, יש לכתוב הערות ולהציג גם את הציון הכולל וגם את הניקוד לכל שאלה.

• לא ניתן לבחון את התלמיד בבחינה המיועדת להגשה לוועדות התאמה בלבד (לוועדה המחוזית יוגשו בחינות התלמיד בהן הוא נבחן עם כלל תלמידי הכיתה).

• כאשר הבחינה המשווה דורשת שינויים בתנאי הבחינה או בתוכנה, יש להימנע מתיקון הנוסח של התלמיד, מהוספה, תיווך או פירוש מילים ולשמור ככל שניתן על נאמנות למקור, לדבריו של התלמיד.

• **חשיבות התרגול** - טרם בחינת הבגרות, חשוב לתרגל עם התלמידים שאושרו להם התאמות בדרכי היבחנות בבחינות הבגרות את יישום ההתאמות המאושרות.

התאמות בדרכי היבחנות מחולקות לשלוש רמות:

רמה 1 - התאמות בתנאי הבחינה

רמה 2 - התאמות בתנאי הבחינה, בדרך ההצגה ומתן תגובה

רמה 3 - התאמות בתנאי הבחינה, בדרך ההצגה, במתן תגובה ובתוכן

התאמות במקצועות רבי מלל (המוגדרים לצורך היבחנות בבחינות הבגרות):

מקצועות רבי המלל הם כל המקצועות פרט למתמטיקה, פיזיקה, כימיה, יסודות תורת המחשב, אלקטרוניקה ומחשבים, מערכות אלקטרוניות, ניתוח מערכות, מדעי המחשב, עברית: הבנה, הבעה ולשון למגזר היהודי כללי (לרבות עולים חדשים), עברית: הבנה, הבעה ולשון למגזר היהודי העצמאי (חרדים), עברית למגזר הלא יהודי (ערבים ודרוזים), כל השפות הזרות (מקצועות שפה אינם נחשבים רבי מלל לצורכי התאמות בדרכי היבחנות).

מקרא

התאמות ברמה 1

7-9 התאמות בתנאי הבחינה

התאמות ברמה 2

10-11 התאמות בתנאי הבחינה, בדרך ההצגה ומתן תגובה

התאמות ברמה 3

12-16 התאמות בתנאי הבחינה, בדרך ההצגה, במתן תגובה ובתוכן

התאמות ברמה 1

התאמות בתנאי הבחינה

שם ההתאמה: הארכת זמן הבחינה ב־25% - באישור הועדה הבית ספרית

רקע להתאמה

הפרעת למידה הנובעת מאיטיות בקריאה או בכתיבה, איטיות בתהליכי עיבוד וארגון מידע או קשיים בקשב ובריכוז.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

יש לוודא כי הארכת הזמן משמעותית ונחוצה לתלמיד ומאפשרת לו להביע את ידיעותיו ולשפר את הישגיו.

דוגמאות לבדיקה:

- במהלך המבחן התלמיד יכתוב את תשובותיו בצבע מסוים אחד ובתום זמן הבחינה התלמיד יכתוב את התוספת לתשובותיו בצבע שונה, בלי למחוק את מה שכתב. בזמן הנוסף יוכל התלמיד לענות על מה שלא הספיק ולתקן את תשובותיו. המורה יעריך את הישגיו בבחינה בזמן המוקצה לכלל הכיתה (כתוב בצבע הראשון), ולאחר מכן יעריך את הישגיו בבחינה על פי כל תשובותיו בשני הצבעים (הצבע הראשון והצבע השני).
- דוגמה נוספת: התלמיד ימסור את הבחינה עם תשובותיו על פי הזמן המקורי, ולאחר מכן יגיש דף נוסף הכולל את התוספות שכתב בהארכת הזמן.

יישום לאחר אישור ההתאמה

התלמיד יקבל תוספת זמן של 25% מהזמן המוקצב לבחינה.

המלצות ליישום:

- תוספת זמן לפני הבחינה או בתום זמן הבחינה המוקצב.
- בחינה שכבתית בסוף היום.
- ריכוז התלמידים הזכאים לתוספת זמן בכיתה אחת במטרה למנוע ניידות בעת הבחינה.
- חובה - התלמיד ייבחן בנוכחות משגיח בכל משך הבחינה.

שם ההתאמה: הגדלת שאלון הבחינה - באישור הועדה הבית ספרית

רקע להתאמה

הפרעת למידה הנובעת מבעיות קריאה על רקע של לקות ספציפית, קשיים בעיבוד חזותי או בקשב חזותי או קושי לעקוב אחרי רצף המלל במהלך הקריאה.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

אם ההתאמה אינה יעילה מספיק, מומלץ לבדוק את יעילותה שנית בתוספת הארכת זמן (טרם בדיקת התאמות ברמה גבוהה יותר).

יישום לאחר אישור ההתאמה

באחריות צוות בית הספר לצלם את הבחינה, את נספחיה ואת דף הנוסחאות בגודל שיאפשר לתלמיד להתמודד עם תוכן הבחינה ולקרוא את הכתוב. חשוב לוודא כי ההגדלה אינה פוגעת באיכות הכתב ובבהירותו.

שם ההתאמה: שעתוק הבחינה (הקלדה) - באישור הועדה המחוזית

רקע להתאמה

הפרעת למידה הנובעת מההיבט הטכני של תהליכי הכתיבה, הגורמת לרמת קריאות נמוכה של כתב היד ולתוצר ברמה נמוכה שאינם מאפשרים למורה או לבוחן להבין את המסר הכתוב. התלמיד מסוגל לקרוא ולהבין את כתב ידו.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

- המורה אינו מבין את כתב ידו של התלמיד (מומלץ להיוועץ עם מורים נוספים ולעקוב אחר בחינות נוספות).
- אם מתקבלת החלטה שכתב היד אינו קריא, יש לוודא שהתלמיד יכול לקרוא, להבין ולהכתיב את מה שכתב.
- יש לתעד את ההחלטה ולגבות אותה בדוגמאות מכתובת התלמיד בכתב ידו.

יישום לאחר אישור ההתאמה

היישום בבחינת הבגרות נעשה לפי סמלי שאלונים ובשני אופנים, כפי שמתפרסם מדי שנה באתר אגף הבחינות במסמך משותף של אגף הבחינות ואגף לקויות למידה:

א. באמצעות מערכת iTest - ההיבחנות היא באמצעות הקלדה ישירה במחשב. אין צורך בכתיבה מקדימה עצמית. חשוב שתלמידים הנבחנים באמצעות מערכת iTest יתרגלו במהלך השנה את בחינות התרגול המופיעות באתר הבחינות המתוקשבות בקישור [/https://itest.cet.ac.il](https://itest.cet.ac.il). לקראת בחינת הבגרות תתקיים בחינת הדמיה. סמלי השאלונים הרלוונטיים ותאריכי בחינת ההדמיה יפורסמו באתר אגף הבחינות.

ב. באמצעות בוחן אנושי - במקצועות שבהם אין הקלדה במערכת iTest, תתבצע הבחינה באמצעות בוחן אנושי מטעם משרד החינוך. צוות בית הספר אחראי להזמין את הבוחנים דרך אגף הבחינות. התלמיד הזכאי לשעתוק יכתוב את הבחינה בכיתה עם שאר התלמידים בכתב ידו. לאחר תום הזמן המוקצב לבחינה, יכתיב את תשובותיו כלשונן **מילה במילה** לבוחן. הבוחן יכתוב את הבחינה בצמוד לתוכן המקורי ללא שינוי הניסוח. שתי מחברות הבחינה (בכתב ידו של התלמיד ובכתב ידו של הבוחן) יימסרו למשגיח ויישלחו למרב"ד. שינויים בין התוכן של שתי המחברות עלולים לגרום לפסילת בחינה.

- **במקצוע אנגלית** - במקרים חריגים ובודדים בלבד **ורק אם** הוגשה בקשה לשעתוק בלבד בכל המקצועות על גבי נספח 13 (בקשה להיבחנות באמצעות ההתאמה שיעתוק לתלמידים עם לקויות למידה) עקב קושי משמעותי בקריאות כתב היד, אם הבקשה תאושר האישור יחול גם על אנגלית (החל מבחינות תש"ף). כאמור, אמצעי ליישום ההתאמה הוא באמצעות הקלדה בלבד ויתבצע בתוכנת iTest (לא הקלטה).

- **הערה:** לא יתקבלו בחינות שיוקלדו בתוכנת ה-WORD.

- במהלך השנה, המורה הבוחן יוכל להעזר בצוות החינוכי ליישום ההתאמה.

שם ההתאמה: התעלמות משגיאות כתיב - באישור הועדה הבית ספרית

רקע להתאמה

קשיים בכתיבה הנובעים מלקות למידה ממקור נוירולוגי (לקות משמעותית בקריאה או בכתיבה). הכוונה לכתיבה בשגיאות כתיב רבות מאוד, עם זאת המסר הכתוב ברור לבוחן.

המקצועות הרלוונטיים להתאמה זו הם מקצועות שפה בלבד:

1. עברית: הבנה, הבעה ולשון 2. ערבית: הבנה, הבעה ולשון 3. עברית לדוברי ערבית 4. אנגלית. 5. מקצועות הגברה בשפה זרה נוספת. ההתייחסות היא רק לשגיאות הכתיב. טעויות דקדוקיות או היעדר תקינות תחבירית אינן נכללות בשגיאות כתיב.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

עיון בתשובות שכותב התלמיד בעת בחינה ובמחברותיו לאורך השנה. יש לשים לב כי אכן מדובר בשגיאות כתיב רבות ולא בשגיאות כתיב מינוריות. יש לערוך הצלבה בין מספר מקצועות. אם הבוחן לא מצליח להבין את מה שהתלמיד כותב בשל שגיאות כתיב רבות, מומלץ לשקול התאמה אחרת.

יישום לאחר אישור ההתאמה

שגיאות הכתיב הרבות של הנבחן לא יפגעו בהישגיו ובציון הבחינה. במקצועות רבי מלל / דלי מלל / מדעיים אין מפחיתים ניקוד על שגיאות כתיב.

שם ההתאמה: דף נוסחאות מורחב במתמטיקה - באישור הועדה הבית ספרית

רקע להתאמה

הפרעת למידה הנובעת מלקות בדלייה של מידע ובשימורו בזיכרון: זיכרון עובד, לטווח הקצר והארוך, בעיה בכיווניות, וקיומה של הפרעת קשב וריכוז חמורה המקשה מאוד על דליית החומר מהזיכרון.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

המורה יוודא כי דף הנוסחאות המורחב מאפשר לתלמיד לעקוף את הקושי ולהביע את ידיעותיו, שאינן באות לידי ביטוי.

יישום לאחר אישור ההתאמה

התלמיד יקבל דף נוסחאות מורחב לשימוש בעת הלמידה ובעת בחינת הבגרות. בבחינת הבגרות יחלק המשגיח דף נוסחאות מורחב לתלמידים שאושרה להם ההתאמה. במהלך השנה ובבחינות הבגרות יספק המורה המלמד לתלמיד את דף הנוסחאות המורחב (הדף מופיע באתר המפמ"ר).

התאמות ברמה 2

התאמות בתנאי הבחינה, בדרך ההצגה ובתגובה שונה

שם ההתאמה: הקראת שאלון הבחינה (השמעת שאלון) - באישור הועדה המחוזית

רקע להתאמה

הפרעת למידה הנובעת מלקות במנגנוני הקריאה הגורמים לקריאה משובשת מאוד, לדוגמה: עצירות בעת הקריאה, אי דיוק בקריאה, קריאה טכנית, קריאה שאינה שוטפת, קשיים בהגייה נכונה של מילים, אי התייחסות לסימני פיסוק, שיכול מילים ואותיות, פסיחה על שורות או מילים, קושי בקריאת מילים (חדשות, ארוכות או לועזיות), התעייפות בעת הקריאה.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

- בדיקת מיצוי תהליכי התערבות, כגון: קריאה חוזרת, הקניית אסטרטגיות להישענות על מעבד ההקשר והמשמעות.
- חשוב לנסות ולמצות תהליכים של התאמות ברמה נמוכה יותר ולבדוק את השפעתן.
- אם כל התהליכים האחרים עדיין לא מאפשרים לתלמיד להביע את הידע, יש לערוך בחינה משווה (בחינה זהה עם הקראה ובלעדיה) ולעמוד על הפער, כאמור במסמך זה בסעיף 4.
- יש להמנע מתיקון הנוסח של התלמיד, מהוספה, תיווך או פירוש מילים ולשמור ככל שניתן על נאמנות למקור, לדבריו של התלמיד.

יישום לאחר אישור ההתאמה

שאלון הבחינה וקטעי הקריאה הנלווים לבחינה (קטעי מקור, נספחים וכו') יוקראו או יושמעו לתלמיד.

היישום בבחינת הבגרות נעשה בשני אופנים לפי סמלי שאלון ספציפיים המפורסמים באתר אגף הבחינות:

א. בסמלי השאלון הספציפיים, ההתאמה מיושמת באמצעות השמעה ממכשיר MP3 או הקראה באמצעות מערכת iTest, לפי בחירת התלמיד:

MP3 בחינת הבגרות תושמע לתלמיד באמצעות מכשיר MP3 ואוזניות אישיות. התלמיד יכתוב את תשובותיו במחברת הבחינה.

iTest - בחינת הבגרות תושמע לתלמיד במערכת iTest באמצעות אוזניות אישיות. באחריות בית הספר לדאוג לכך שהתלמיד מצויד לבחינה באוזניות אישיות.

* בעת ההקשבה בשני אופני ההשמעה, ניתן יהיה לעצור את ההשמעה ולחזור לנקודות מסוימות על פי בחירה או לחזור ולהקשיב בהתאם לצורך.

ב. בשאר המקצועות שבהם אין השמעה באמצעים טכנולוגיים (לפי סמלי שאלון ספציפיים המפורסמים באתר אגף הבחינות), יקריא הבוחן לתלמיד את שאלות הבחינה, שאלה אחרי שאלה באופן ברור. התלמיד רשאי לבקש הקראה חוזרת של שאלון הבחינה או חלקים ממנו. מומלץ להקריא בפעם הראשונה את כל השאלון בבת אחת לצורך הבנת הטקסט השלם ולשם תכנון והתארגנות, בחירה על אילו שאלות לענות וכו'.

בבחינות הבגרות יש להפריד תלמידים אלו לכיתה נפרדת.

בעת יישום ההתאמה בבחינות הבית ספריות, ניתן להקריא לתלמידים את השאלות לפני הבחינה, ליצור קבוצות הקראה וכו'. אין להקריא לכל הכיתה.

• **הקראה אינה כוללת כל סיוע מצד הבוחן כגון: הוספה, תיווך או פירוש מילים. אין להסביר לתלמיד את השאלה, מילים או מונחים מתוכה, או לכוונו באמצעות שאלות מנחות.**

• חשוב לתרגל עם התלמיד את ההתאמה במבחנים פנימיים של בית הספר.

• במקצועות עברית וערבית: הבנה, הבעה ולשון תינתן ההתאמה "הקראה" רק בנוסף למבחן מותאם ורק אם המבחן המותאם אינו נותן מענה מיטבי לקשיים אלה (ראה פירוט נוסף בתיאור ההתאמה "מבחן מותאם בעברית/ערבית: הבנה, הבעה ולשון").

• הקראה והכתבה - כאשר ניתן אישור של הקראה והכתבה יחד - היישום יתבצע במערכת iTest.

• במהלך השנה, המורה הבוחן יוכל להיעזר בצוות החינוכי ליישום ההתאמה.

שם ההתאמה: הכתבת התשובות לבוחן ניטרלי (הקלדה) - באישור הועדה המחוזית

רקע להתאמה

הפרעת למידה הנובעת מלקות בכתיבה הניתנת לפיצוי על ידי הכתבה. הלקות גורמת לקשיים כגון הבעה בכתב, תרגום החשיבה לכתיבה, התנסחות, העברת מסר כתוב, קושי משמעותי בתפקודים ניהוליים, קשיי התארגנות, קושי גרפומטורי משמעותי הגורם להתעייפות בכתיבה והפוגע בתוכן לאורך זמן (הגורם לצמצום משמעותי בכתיבה) או לכתב יד בלתי קריא גם לנבחן עצמו. המסר המועבר אינו תואם את ידיעותיו של התלמיד.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

- בדיקת מיצוי תהליכי ההתערבות המקנים לתלמיד כלים לפיתוח תשובה, כגון: אסטרטגיות להרחבת משפטים, מילות מפתח, פיתוח הבקרה על הכתיבה.
- בדיקת קריאות כתב היד של התלמיד ויכולתו לקרוא את כתב ידו שלו.
- אם כל התהליכים האחרים עדיין לא מאפשרים לתלמיד להביע את הידע הקיים, יש לערוך בחינה משווה (בחינה זהה עם ובלתי הכתבה) ולעמוד על הפער, כאמור במסמך זה בסעיף 4.

יישום לאחר אישור ההתאמה

- א. **בחינה באמצעות מערכת iTest** - הבחינה עצמה תתקיים במחשב, כאשר התלמיד יקליד את תשובותיו ישירות במחשב בזמן המבחן. חשוב שתלמידים הנבחנים בסמלי השאלון המיושמים באמצעות מערכת iTest, יתרגלו במהלך השנה את בחינות התרגול המופיעות באתר הבחינות המתוקשבות בקישור <https://itest.cet.ac.il>. לקראת בחינת הבגרות תתקיים בחינת הדמיה (התאריכים יפורסמו באתר אגף הבחינות).
- ב. **בחינה באמצעות בוחן ניטרלי** - בשאר המקצועות שבהם אין הקלדה באמצעות iTest - בבחינות הבגרות יקבל התלמיד את טופס הבחינה עם שאר תלמידי הכיתה. בשלב הראשון יישב התלמיד בכיתה עם כלל הנבחנים. לרשותו יעמוד כחצי מזמן הבחינה הכולל כדי לקרוא את הבחינה ולהחליט על השאלות שעליהן ירצה לענות. בפרק זמן זה, יארגן התלמיד מראש את התשובות ויכתוב אותן בראשי פרקים על מנת שיוכל להשתמש בהן בעת הכתבת התשובות, במידת האפשר. לאחר מכן ייצא התלמיד מהכיתה אל הבוחן ויכתוב לו את תשובותיו בזמן שנותר לו עד סיום הבחינה. תשובות התלמיד - הבוחן יכתוב את התשובות הנאמרות על ידי התלמיד באופן מדויק, **מילה במילה**, כפי שהתלמיד יכתוב לו ובאופן נאמן לחלוטין לדברי התלמיד ללא הקראת השאלות, הוספה, תיווך או פירוש מילים. במהלך ההכתבה ובמסגרת הזמן המוקצב, יוכל התלמיד לבקש לחזור לשאלות קודמות, לתקן, להוסיף ולשנות את התשובות. יש לשלוח למרב"ד אך ורק את המחברת שנכתבה על ידי הבוחן. אין להעביר את המחברת שעל גביה כתב הנבחן את ראשי הפרקים בטרם יצא אל הבוחן. במהלך השנה, המורה הבוחן יוכל להיעזר בצוות החינוכי ליישום ההתאמה. בבחינות הבגרות יש לתאם הזמנת בוחן ניטרלי דרך אגף הבחינות.

- מתן התאמות נוספות - אם אושרה לתלמיד תוספת זמן, יש להוסיפה לזמן הבחינה.
- הכתבה והקראה - אם אושרה לתלמיד גם הקראה, היא תבצע באמצעות השמעה באוזניות אישיות במערכת iTest.
- הכתבה במתמטיקה - אין התאמה של הכתבה במתמטיקה. ניתן לבדוק את יעילות ההתאמה "שעתוק". במקרים חריגים ונדירים ביותר, יש לפנות לוועדת חריגים באגף הבחינות.
- אנגלית - ההתאמה מיושמת בהקלדת תשובות באמצעות מערכת iTest בלבד.
- עברית וערבית: הבנה, הבעה ולשון - ניתן לבקש הכתבה במקצועות אלו רק על רקע של לקות כתיבה נורולוגית חמורה ונדירה במיוחד, גם ללא בקשה למבחן מותאם.
- התלמיד ייבחן בנוכחות משגיח לכל משך זמן הבחינה.
- הערה: לא יתקבלו בחינות שיוקלדו בתוכנת ה-WORD.

התאמות ברמה 3

התאמות בתנאי הבחינה, בדרך ההצגה, בתגובה ובתוכן

- התאמות אלה מיועדות לתלמידים עם הפרעת למידה הנובעת מלקות למידה משמעותית ונדירה ממקור נוירולוגי הפוגעת באופן ניכר בתפקודו של התלמיד בעת הבעת ידיעותיו.
- אין אפשרות להיבחן בעל פה במקצועות המדויקים והטכנולוגיים (כולל מתמטיקה), וכן בעברית או בערבית: הבנה, הבעה ולשון.
- אנגלית - מבחן בעל פה מתבצע באופן מתוקשב, כלומר: הכתבה והקראה יחד הן בחינה בעל פה שמיושמת באופן מתוקשב.
- אין אפשרות לכפל התאמות ברמה 3 באותו תחום דעת (למשל בעל פה ומותאם).

שם ההתאמה: היבחנות בעל פה - באישור הועדה המחוזית

רקע להתאמה

קשיים משמעותיים מאוד בהעברת הידע בכתיבה הנובעים מלקות נוירולוגית חמורה, כגון: לקות קשה מאוד בקריאה, ליקויי שפה ספציפיים, לקות חמורה מאוד בכתיבה, הפוגעת בצורה מובהקת באופן ההבחנות ובאה לידי ביטוי בפערים משמעותיים בהבעת הידע הנרכש של התלמיד. הפערים בין יכולת ההבעה בכתב ליכולת ההבעה בעל פה יבואו לידי ביטוי בתוכן ובציון המבחן. קשיים בניסוח בכתב ואוצר מילים דל אינם סיבה מספקת לשימוש בהתאמה זו בדרכי ההבחנות.

סוגי הליקויים הם:

1. ליקויים חמורים בקריאה (דיסלקציה קשה מאוד).
2. ליקויים משמעותיים בבסיסי השפה (תחביר ומורפולוגיה), חולשה משמעותית בתפקודי שפה (חלקים דקדוקיים).
3. קשיים בארגון הידע בכתב וחולשה חמורה בתפקודים ניהוליים כתוצאה מהפרעה קשה בקשב וריכוז. קשיים בתחום הסימולטני - קושי בשמירה על קו מחשבה רצוף במקביל לכתיבה, שאינו מאפשר הכתבת תשובה באופן מלא.
4. קשיים חמורים בשיום ובשליפה.
5. קושי בתרגום החשיבה לקטע כתוב.
6. באנגלית - במקרים שבהם יש לתלמיד לקויות בשני ערוצים, הן בקריאה והן בהבעה בכתב, במקרים בהם הכתבה או הקראה בלבד לא מספיקות.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

- בדיקת מיצוי תהליכי ההתערבות במהלך הבחינה, כגון: קריאה חוזרת, פיצוח שאלה, בקרה על התשובה.
- בדיקת מיצוי התערבויות נוספות התורמות להיכרות עם דרכי הלמידה של התלמיד, כגון: מבחן חוזר, הצגת פרזנטציה (הערכה חלופית).
- חשוב לנסות ולמצות תהליכים של התאמות ברמה נמוכה יותר ולבדוק את השפעתן: הארכת זמן, הקראה או הכתבה.
- אם כל התהליכים האחרים עדיין לא מאפשרים לתלמיד להביע את הידע, יש לערוך בחינה משווה (בחינה זהה בכתב לעומת בחינה בעל פה) ולעמוד על הפער, כאמור במסמך זה בסעיף 4.

יישום לאחר אישור ההתאמה

התלמיד יענה על שאלון הבחינה בעל פה ולא בכתב.

א. שלב ראשון - התלמיד יישב עם כלל תלמידי כיתתו. טופס הבחינה הרגיל ומחברת הבחינה יימסרו לתלמיד באותה עת עם כל שאר התלמידים. התלמיד יארגן את תשובותיו ויכתוב ראשי פרקים בהתאם ליכולותיו. הזמן העומד לרשות התלמיד הוא כחצי מזמן הבחינה הכולל.

ב. להמשך ההיבחנות יוציא המשגיח את התלמיד אל המורה הבוחן. התלמיד יענה בעל פה על כל שאלות הבחינה, על פי הנחיות שאלון הבחינה. הבוחן יכתוב את תשובות התלמיד במילותיו של התלמיד וישמור ככל שניתן על נאמנות המקור לדבריו של התלמיד. במהלך תמלול הבחינה יש להקפיד להימנע מתיקון הנוסח של התלמיד, מהוספה, מתיווך ומפירוש מילים. אין לעצור את התלמיד בשום שלב באמצע שטף החשיבה לצורך כתיבה או חזרה על הדברים. המענה על התשובות בעל פה, יערך מינימום חצי שעה ועד כשליש מזמן הבחינה המלא.

ג. הבוחן יכתוב במחברתו ליד כל תשובה הערות לתשובה ואת הציון שישקף את איכות התשובה כפי שנרשמה במחברת המורה. הציון יינתן על ידי הבוחן מייד בתום הבחינה, אך לא בפני התלמיד. שתי המחברות יישמרו בבית הספר כתיעוד לפחות עד תום לימודיו של התלמיד בביה"ס. למרב"ד יעבור טופס דיווח ריכוז הציונים 9544 ללא מחברות הבחינה. ד. לא ניתן לערער על ציון הבחינה בעל פה.

ה. הקראה בנוסף לבחינה בעל פה - הקראה תינתן לתלמיד רק אם אושרה התאמה זו. כללי ההקראה זהים לכללים הניתנים לכל התלמידים הזכאים להקראה.

ו. המורה הבוחן את הבחינה בעל פה יכול להיות מורה חיצוני או מורה מבית הספר ובתנאי שהוא אינו המורה המלמד את התלמיד במהלך השנה. המורה חייב להיות בכל מקרה מתחום הדעת ובכפוף לאישור מפמ"ר המקצוע.

ז. חשוב לתרגל את ההתאמה במבחנים בית ספריים: לתרגל היבחנות בעל פה לקראת בחינות הבגרות עם מספר בוחנים (החלפת מורים מכיתות שונות), מכיוון שתרגול היבחנות עם בוחן אחר מעצים את תחושת הביטחון של התלמיד.

ח. אנגלית - ההתאמה מתבצעת באמצעות מבחן מתוקשב (השמעה + הקלדה/הקלטת תשובות) במערכת iTest.

ט. מספר התלמידים שייבחנו באותו יום על ידי אותו מורה- בכפוף להוראות המתפרסמות באתרי המפמ"רים.

שם ההתאמה: שאלון מותאם במקצועות רבי המלל והמדעיים - באישור הועדה המחוזית

רקע להתאמה

הפרעת למידה הנובעת מלקויות למידה ספציפיות המקשות על התלמיד לענות על המבחן במלואו או הפוגעות באיכות התשובות. קשיים בזיכרון ובשליפת המידע מהזיכרון, מהירות עיבוד איטית והפרעת קשב וריכוז שאינם מאפשרים עבודה רציפה לאורך זמן.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

ניתוח מעמיק של קשיי התלמיד כפי שעולים בבחינה עם הערות מדויקות של המורה המצביעות על קשיים ספציפיים. זאת בהלימה לחוזקותיו, לקשייו, הצלבה עם המידע מהאבחון וכו'.

יישום לאחר אישור ההתאמה

השאלון נגזר משאלון הבחינה הרגיל, בהתאם להנחיות המפמ"רים. חידוד ההנחיות למבחן מותאם מופיע בקישור הבא:
http://meyda.education.gov.il/files/shefi/liikoheylemida/2017/mivhan_mutam1.pdf

א. מבחני הבגרות המותאמים בכל המקצועות, למעט במקצועות השפה, יכללו את כל חומר הלמידה בבחינות הבגרות. הבחירה בבחינה מותאמת לא תאפשר להפחית מחומר הלימוד לבחינה. לכן, תלמידים שאושרה להם היבחנות במבחנים מותאמים על ידי הוועדה המחוזית, ילמדו את כל החומר הנדרש לבחינות הבגרות במהלך השנה.

ב. הבחינה תתבצע בכיתת האם על גבי טופס הבחינה הרגיל המוגש לכלל התלמידים ובאותו חדר.

ג. ההוראות לביצוע המבחן המותאם בכל מקצוע (מה הן שאלות הבחירה) הן באחריות מפמ"ר המקצוע ובתיאום עם אגף לקויות למידה. בכל מקרה חובה להיבחן על שאלות מכל נושאי הבחינה.

ד. התאמות נוספות ברמה 1 או ברמה 2 יינתנו בכפוף לאישורי הוועדות (בית ספרית/ מחוזית) ולהנחיות הקיימות להתאמות אלה.

ה. אנגלית - ההתאמה אינה קיימת.

שם ההתאמה: שאלון מותאם בעברית או בערבית: הבנה, הבעה ולשון - באישור הועדה המחוזית

רקע להתאמה

הפרעת למידה הנובעת מלקות למידה ספציפית חמורה בקריאה ובכתיבה הכוללת את היכולות שעומדות בבסיס מיומנויות הקריאה והכתיבה, כגון: מודעות פונולוגית, ערנות מורפו תחבירית, מהירות שיום.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

ניתוח מעמיק של קשיי התלמיד כפי שעולים בבחינה עם הערות מדויקות של המורה המצביעות על קשיים ספציפיים. זאת בהלימה לחוזקותיו, לקשייו, הצלבה עם המידע מהאבחון וכו'.
חוות הדעת חייבות לכלול ממצאים מוצקים הנתמכים בדוגמאות לליקויים ספציפיים חמורים.

מתן התאמות נוספות - על רקע של לקות קריאה או כתיבה חמורה ונדירה במיוחד, ניתן לבקש עבור התלמיד התאמה של הקראה ו/ או הכתבה במבחן מותאם.

- **הקראה** - במקרים חריגים בלבד, כאשר הוכח שמבחן מותאם אינו מהווה מענה מספק, יש לשקול הגשת בקשה להקראה, רק בנוסף למבחן מותאם.
- **בקשה להכתבה** - ניתן לבקש הכתבה ללא מבחן מותאם בתנאי שההתאמה מסוג שעתוק נמצאה לא יעילה, וזאת במקרים חריגים ונדירים מאוד ובהתאם לקשייו של התלמיד.

יישום לאחר אישור ההתאמה

בשונה מיתר המקצועות, השאלון המותאם בעברית או בערבית: הבנה, הבעה ולשון, שונה משאלון הבחינה הרגיל - השאלון במקצוע זה נבנה במיוחד לתלמידים עם לקות למידה ספציפית הגורמת להפרעת למידה באופן המתחשב בקשייו של התלמיד, כולל קשיי קריאה וכתיבה.
התלמיד ישב בכיתת האם עם כלל התלמידים ויקבל את טופס הבחינה המותאמת (שונה מהרגיל).

שם ההתאמה: המרת בחינה במתמטיקה במקצוע מדעי אחר - באישור הועדה המחוזית

רקע להתאמה

הפרעת למידה המופיעה אצל תלמידים שאובחנו באופן ברור עם דיסקלקוליה חמורה ביותר. התאמה זאת תינתן במקרים בודדים שבהם המבחן המותאם לא ייתן מענה. הלקות חמורה ומהותית עד כדי כך שלא מתאפשרת רכישה של ידע בסיסי בתחום החשבון והמתמטיקה, והיא משליכה על תחומים רבים כגון: קשיים חמורים במיוחד בתחום של הבנה כמותית וחישובים. האבחון הנדרש לכך הוא אבחון ספציפי מעמיק במתמטיקה בנפרד מהאבחון הפסיכודידקטי.

תהליכים מומלצים לבדיקת נחיצות ההתאמה

- חוות הדעת חייבת לכלול תיעוד של התערבות ממושכת לאורך זמן וממצאים מוצקים:
 - מסמכים המעידים על קשיים משמעותיים לאורך השנים (תעודה, חוות דעת וכו').
 - בית הספר יידע את הנבחן על המגבלות הקיימות בקבלת תעודת בגרות מלאה שאינה כוללת את מקצוע המתמטיקה.
- מומלץ לבדוק נחיצות התאמה זו במהלך כיתה ט', על מנת לאפשר לתלמיד למידה רציפה של מקצוע ההמרה כבר מכיתה י'.

יישום לאחר אישור ההתאמה

- א. תלמיד שבקשתו להמרת הבחינה במתמטיקה במקצוע מדעי אחר מאושרת על ידי הוועדה המחוזית, נדרש ללמוד מקצוע מדעי אחר (מקצועות ההמרה מפורסמים בחוזר מנכ"ל בקישור [/http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/1/1-4/HodaotVmeyda/H-2015-1-1-4-1.htm](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/1/1-4/HodaotVmeyda/H-2015-1-1-4-1.htm)).
- ב. לקביעת המקצוע המדעי שימיר את לימודי המתמטיקה יש לתאם עם מפמ"ר המקצוע המבוקש כהמרה. מקצועות ההמרה האפשריים הם בהתאם למתפרסם בחוזר מנכ"ל (יש לעקוב אחר עדכונים).
- ג. בית הספר יבדוק את יכולתו של התלמיד להתמודד עם דרישות המקצוע המדעי האחר ובהתאם לכך יקפיד כי התלמיד ילמד את מקצוע ההמרה לאורך שלוש השנים בתיכון (כיתות י' - י"ב). לא ניתן ללמד תלמיד את מקצוע ההמרה רק בסמוך לבחינת הבגרות.

*עיינו, התבוננו, התעוררו, צונו,
החליטו, תרגלו...*

כי כולם יכולים ללמוד ולהתקדם